

A GYŐRI KÖZOKTATÁS 1945–1990 KÖZÖTT A RENDELETEK, TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN

Kováts-Németh Mária

Összefoglaló:

A tanulmány bemutatja azokat a változásokat Győr közoktatásában 1945 és 1990 között, melyeket a változó társadalmi rendszer tett szükségessé, kötelezővé rendeletekkel és két közoktatási törvénnyel. Felhívja a figyelmet azokra a veszteségekre, melyek alig vagy egyáltalán nem ismertek a mai pedagógus és oktatásirányítók körében. A gyökértelesség gátolja a helyes értékrend stabilitását, sőt kibontakozását. Ez nem jelenti azt, hogy nem voltak kiváló iskolák és nincsenek kiváló iskolák; s azt sem jelenti, hogy nem voltak kiváló tanárok, s nincsenek kiváló tanárok. A rendszerektől függetlenül mindig voltak és vannak kiváló tanárok, akik meghatározóak az ifjúság életében. Ők általában nem kitüntetett emberek, de kitüntetettek a diákjaik által.

Mit bizonyít a tanulmány? Leginkább azt, hogy rendszertől független a jó iskola! S azt is, hogy az iskola csak kiszámítható, biztonságos körülmények között – világos célmeghatározás, világos nevelési-oktatási követelmények, rendszeres külső ellenőrzés-értékelés – működik jól.

Kulcsszavak: jó iskola, nevelés, oktatás, követelmény, ellenőrzés, értékelés

Abstract:

This article reviews the developments in public education in Győr between 1945 and 1990, driven by the changes in society, enacted in two Parliamentary acts and various regulations. The article also highlights certain losses that are hardly known by the teachers and educational managers of today. Disrespecting social roots hinders the creation and development of proper values. This does not mean that there were no outstanding schools in the past and there are none today; the same holds true for excellent teachers. Irrespective of any political or educational system there have always been, and there are always exceptional and excellent teachers who have a decisive influence on the development of young individuals. These teachers are seldom decorated with official awards; however, they are rewarded by the feedback and success of their students.

The underlying message of this article is that a good school is not dependant on the underlying system. A further finding is that the proper

functioning of the school necessitates secure, reliable conditions, i.e. clear goals, clear educational objectives and regular external control.

Keywords: good school, education, teaching, requirements, control, assessment

1. Országos oktatáspolitikai intézkedések és hatásuk Győr közoktatásában 1945–1948

A mai magyar iskolarendszer alapjainak megteremtése István király nevéhez kötődik, a katolikus egyház létrehozása együtt járt az iskolaszervezet létrehozásával. Több mint ezer éve rendelkezik Győr városa is gazdag iskolakultúrával. Ez az európai és sajátosan magyar iskolaszervezet a II. világháború utáni években gyökeresen átalakult.

A közoktatásügyi *igazgatás* újjászervezése 1945. január 19-én megtörtént. A közoktatást az Ideiglenes Nemzeti Kormány Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériuma irányította. 1945. augusztus 16-án az ideiglenes nemzeti kormány miniszterelnöke aláírta a nyolcosztályos általános iskola létesítéséről szóló rendeletet. A 6650/1945. ME. sz. miniszterelnökségi rendelet értelmében az alapiskoláztatást, a 6 éves kortól 14 éves korig tartó tankötelezettséget – kizárólag az egységes, mindenki számára kötelező, ingyenes – nyolcosztályos *általános iskola* biztosította. A rendelet megszüntette az 1940. évi 20. tc. által megalkotott nyolcosztályos népiskolát,¹ s annak gyökeres átalakításából fokozatosan jött létre az új iskolatípus felső tagozata 1945 és 1948 között, ezzel egyidőben megszüntette a korábbi, I–VIII. osztályos gimnáziumot s a négyosztályos polgárit. *Az általános iskola fokozatos kiépülésével párhuzamosan a nyolcosztályos gimnáziumok négyosztályossá alakultak.*

Az új iskolarendszer minden szinten új tanterveket és tankönyveket tett szükségessé. Az 1945 tavaszán létrehozott Országos Köznevelési Tanács, *Szent-Györgyi Albert* elnökletével, már 1945 augusztusában kiadta javaslatait a „*Kiegészítő utasítások az 1945–46. iskolaévrre. Az érvényben lévő tantervek, általános és részletes utasítások pótlására*” címmel. *Szent-Györgyi Albert* és *Sík Sándor* irányításával az új tanterv 1946 júliusában készült el, de a minisztérium már április 4-én kiírta a tankönyvpályázatokat az újonnan induló 5–6. osztályos számára. Az új tanterv egyik jellemzője, hogy az 5–8. osztályban választható tantárgyakkal kívánta pótolni a polgári iskola és a gimnázium I–IV. évfolyamaiban tanított korábbi tárgyakat, például a latint, az élő idegen nyelveket, a mértani rajzot vagy

¹ Az 1940. évi XX. tv. az iskoláztatási tankötelezettséget 9 iskolai évben írta elő. Bővebben: Kovátsné Németh Mária (2000): *Pedagógiai rendszerek, elvek és értékek az ezredfordulón*. COMENIUS Bt., Pécs. 72.

a gyorsírást. Ezzel a választási lehetőséggel szándékozta megalapozni a továbbtanulást az újonnan létrejött középszintű – 4 éves gimnázium, a 2-3 éves szakképző – iskolákban. Az 1946. július 6-án miniszteri rendelettel megjelent első tanterv szerint „*az általános iskola feladata, hogy a tanulót egységes, alapvető nemzeti műveltséghez juttassa, minden irányú továbbnevelésre és önnevelésre képessé tegye és közösségi életünk tudatos és erkölcsös tagjává nevelje*”.²

1.1. Struktúraváltás Győr intézményhálózatában 1945–1948

Az 1945. évi rendelet megjelenése Győrben sem jelentette – nem is jelenthette – az intézményi hálózat gyors szerkezeti, strukturális átalakulását. Az 1945–48-as időszakban – a pluralitás elveit ismert társadalomban – *plurális iskolahálózat volt*. Győr városában 1946 szeptemberében éppúgy nem történt meg az általános iskolák teljes körű átszervezése, mint az országban általában.³

Az 1945/46-os tanévben az állami elemi/népiskolai és a felekezeti iskolák igazgatói az elcsatolt területekről menekült, népiskolákba ideiglenesen beosztott tanerők igazolásáról, azok nyilatkozatainak hitelességéről írták jelentéseiket.⁴ A Győr megyei Tanfelügyelőség célkitűzése erre az időszakra a háborús károk helyrehozatala, új tanítói lakások építése s az új típusú állami általános iskolák indítása volt. Az átszervezés feladatai azonnal megkezdődtek, elsősorban a megváltozott feltételekről való tájékoztatással és adatgyűjtéssel. Győr szabad kir. thj. város polgármestere az 1945/46. tanév elején a tanfelügyelőt az elemi iskolák gondnokságáról tájékoztatta: „...értesítem, hogy Győr szab. kir. város közgyűlése 1945. évi szeptember 7-én tartott ülésében az elemi iskolák gondnokságát megválasztotta. A 14 fő törvényhatósági bizottsági tag: Dittrich Aurél, Zsitvai Imre, Molnár Antal, Tárnok Gyula, Kotormán László, Farkas Jenő, Lukács Dezső, Pokorny Miklós, Szabó József, dr. Nagy István, Orosz István, Mészáros Ödön, Bozzay Dezső és Ittész Zsigmond.”⁵

1945 szeptemberében 15 felekezeti iskolát regisztráltak, városrészek szerint Győrbelvárosban kettőt (1 rk. leány és 1 rk. fiú), Győrnádorvárosban hármat (1 rk. leány és 1 rk. fiú + menedékház), Győrszabadhegyen

² Tanterv, 1946. 14.

³ Ellentétben Kemenes József megállapításával, aki szerint Győr városában 1946 szeptemberére létrejött az iskolák átszervezése. Dr. Kemenes József: *Adalékok az iskolák államosításának Győr-Sopron megyei történetéhez*. K. n., Győr, 1973.

⁴ A győri iskolák igazgatóinak jelentése az „osztálybeosztásról”. Győri Állami Levéltár, 1945. május 22–25. (715).

⁵ 93/kgy. 1945. sz. Kivonat a Győr szab. kir. város törvényhatósági bizottsága Katona János főispán elnökle alatt az 1945. évi szeptember 7-én megtartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

hármát (1 rk., 1 ev., 1 ref.), Győrszigetben kettőt (1 szerz. leány, 1 orth. izr.), Győrújvárosban ötöt (1 rk. fiú, 1 szerz. leány, 1 ev., 1 ref., 1 neol. izr.), valamint 4 állami iskolát Györgyárvárosban, Győrnádorvárosban, Győrrévfaluban és Győrszigetben.⁶

A Klebelsberg Kunó minisztersége idején született törvények alapján az elemi iskolára épülő érettségít nem adó iskolák középfokú iskolák, míg az óvodák és az elemi iskolák alsófokú intézmények voltak. Ez az elnevezés ma is használatos.

Győrben 1945-ben az óvodák tradicionálisan felekezeti vagy alapítványi létesítmények, az ipari területeken pedig állami fenntartásúak voltak. Az első *magánóvoda*, az *Újvárosi* (Kossuth u.) Magvassy Mihály (1859) nevéhez fűződik, s az 1883-ban jegyzett *Bisinger Alapítványi Kisdedóvoda* Bisinger József hagyatékaként városi fenntartású lett. Felekezeti volt az *Orsolyita Rend* Kisdedóvója (1880), a *Győrszabadhegyi rk. óvoda*, a *Győrszigeti szerz. óvoda* és a *Győrújváros-Mákosdülői szerz. óvoda*. Állami intézmények 1910-től a *Gyárvárosi és Ipartelepi állami óvoda*, az 1929-től működő *Nádorvárosi állami óvoda* (Magyar u.) és egy községi, a *Győrújváros községi óvoda*. Ez a sokszínűség az iskolák átszervezésével, összevonásával folyamatosan, majd az államosítással teljesen megszűnt. Állami intézmény lett 1948-ban a *Győrszabadhegyi óvoda* (Móra), és állami intézményként folytatta tevékenységét a *Kossuth Lajos utcai Állami Általános Iskola és Óvoda*.

Győr intézményhálózatának összegzésével, valamint az 1945. és az 1947. évi iskolahálózat összehasonlító tanulmányozásával látható, hogy az iskolahálózatra a fenntartói sokszínűség volt jellemző, főként *alsófokon*. 1947-ben az elemi iskoláknak több mint fele felekezeti volt. A 23 (22+1) elemi és a középfokú négy polgári iskolában 6076 diák tanult, egy-egy intézményben átlagosan 225 fő. Állami intézményt a diákok 43,0%-a, katolikus iskolát 48%-a, evangélikust 7,0%-a és reformátust 2,0%-a látogatott. A zsúfoltság a katolikus iskolákban volt a legnagyobb. Az állami iskolákban egy tanteremre 36, a katolikus iskolákban 45, az evangélikus és református iskolákban 34, illetve 26 fő jutott.⁷

1948 januárjában a *Győri Újság* arról tudósít, hogy az 1. sz. *állami polgári* fiúiskolában (Kossuth u. 2.) megnyílt a *dolgozók általános iskolája*, valamint hogy kevés az iskolai épületek száma. A likócsi és szentiváni település lakói iskolának akarták megszerezni a lőtéri katonai épületet. A háború alatti s az azt követő helyreállítási, újjáépítési munkák közepette Győr város intézményeiben folyt a tanítás. Ezt bizonyítja az is, hogy az Országos Magyar Művészeti Tanács a még *evangélikus iskolaként mű-*

⁶ MNL GYMSM Győri Levéltára jegyzőkönyvek 704., 691., 721., Győr Állami Iskolái: 2397, második tanítói állás szervezése: 2461.

⁷ Győr város tanfelügyelőjének jelentése 7316/1948. adatai alapján.

ködő intézmény gyermekkarát kérte fel Fodor Kálmán énektanító vezetésével, hogy Svájcban a Nemzetközi Ifjúsági Énektalálkozón szerepeljenek.⁸

1.2. Az államosítás utáni iskolaszervezet

Az 1948. június 16-án kelt 33. törvény mondta ki, hogy a nem állami iskolák fenntartását vegye át az állam. A törvény rendelkezett az intézményekkel összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vételéről, a személyzet állami szolgálatba állításáról. Ennek következtében 1948 szeptemberében Győr város elemi iskoláinak élére 12 új igazgatót neveztek ki – a korábbiak helyett – a 12 felekezeti iskolában.

Az államosításról szóló törvényt követően a „Dolgozók az iskoláért” mozgalom keretében Győr város kereskedői, munkásai, polgárai felajánlásaikkal, vállalásaikkal járultak hozzá a város intézményei állapotának javításához.⁹ A 92.000/1948. VKM. rendelet írta elő az általános iskolák VI. és VII. osztályának megnyitását. Ezek az új osztályok legnagyobb létszámmal a gyárvárosi, a révfalui, a szenterzsébeti iskolában – a munkások lakta területeken – indultak. 1949-ben Győrött a 15 általános iskola 400 nyolcadikos tanulójaiból 150 származott munkáscsaládból. Az egységes nyolcosztályos általános iskolákhoz az 1946-ban megjelent tanterv érvénytelen lett, ezért a tantervhez 1947 decemberében elkészült tankönyveket 1950 júniusától kivonták. A középfokú polgári iskolák megszűntek.

A város középiskoláztatási hagyományai nem új keletűek. Nagy múltú gimnáziumai: a Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, a Révai Miklós Gimnázium és a Kazinczy Ferenc Gimnázium történelmi tradícióval rendelkeznek. Győr – Pécs mellett – az az egyik város Magyarországon, melynek középszintű iskoláztatási hagyománya a középkortól folyamatos. E hagyomány töretlen volt még a török hódoltság alatt is.¹⁰

1947-ben a három gimnázium mellett – melyből egy felekezeti a fiúk számára, egy állami fiú- és egy leánygimnázium – a város két 1896-ban és 1914-ben alapított kereskedelmi iskolával; három – két felekezeti és egy állami – középszintű tanítóképző intézettel; három ipari intézménnyel – az 1901-ben alapított Győri Áll. Jedlik Ányos Gépipari és Állami Textilipari, az 1935-től működő Állami Felső Építőipari iskolával¹¹ és egy Ipari

⁸ Győri Újság, 1948. január 15. április 7.

⁹ Győrmegyei Hírlap, 1948. június 18., augusztus 5., augusztus 13., augusztus 29., szeptember 5.

¹⁰ Mészáros István (1988): Középszintű iskoláink kronológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest.

¹¹ Az Állami Felső Építőipari iskola név az 1920-as évek elnevezését örzi, de már akkor is középszintű intézményként működött. Kováts Gyuláné (1989): Kultúra és politika Kornis Gyula közoktatáspolitikai tevékenységében. Győr. 96.

Leányközépiszkolával – rendelkezett, valamint az 1946-ban alapított Győri Állami Zenekonzervatóriummal. Az ipari leányiskolát a győri Szent Orsolya-rend tartotta fenn.

A három *gimnázium* és a kilenc szakirányú középiskola mellett két ipari szakiskola fogadta a diákokat. *Győr 1884-től működő iparostanuló* iskolája a Kossuth Lajos utcában, az Állami Gazdaképző Iskola pedig, mely csak télen fogadta tanulóit, a Nádasdy Ferenc utcában működött.

Az államosítás fordulópont volt a hazai oktatásügyünk történetében. Egyszerűen kialakult a rendszerváltásig s többé-kevésbé napjainkban is érvényben lévő iskolastruktúra, melynek szervezeti kereteit a nyolcosztályos általános iskolára épülő, érettségit adó négyosztályos középiskola, a hároméves szakmunkásképző és a kétéves szakiskola adta. Ezt az intézményhálózatot a rendszerváltásig egyetlen törvény vagy kísérlet sem rengette meg, annak ellenére, hogy a fordulat éve után a hazai iskolarendszerben több nagyszabású iskolareform, két oktatási törvény is napvilágot látott 1989-ig.

Az 1949/50. évi tanévben minden győri középiskola neve megváltozott. Országosan valamennyi középiskola gimnáziumi besorolást kapott. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1949. évi szeptember 13-án kelt 1200-K-9/1949. IV. sz. rendelkezésével a tanítóképzők is pedagógiai állami gimnáziummá váltak. Így a győri bencés gimnázium *Győri Állami Czuczor Gergely Gimnázium* lett. A rendelet egy évig tartó érvényességi idejében a középiskolák elnevezése a következő volt: Révai Gimnázium, Általános Leánygimnázium (volt Apponyi A.), Gépipari Gimnázium, Építőipari Gimnázium, Ipari Leányközépiskola (volt Orsolya-rendi), Pedagógiai Fiúgimnázium, Pedagógiai Leánygimnázium, Közgazdasági Fiúgimnázium, Közgazdasági Leánygimnázium, 20. Ipari Gimnázium Textilipari Tagozat (Ujkapu u. 2–4.). A Győri Szt. Orsolya-rendi Leánylíceum és Tanítónőképző Intézet megszűnt.¹²

Az intézményektől 1949. október 10-én Dr. Imre József királyi tanfelügyelő, Magyar István iskolai felügyelő és Dr. Zalka László iskolai hatóság képviselője kért jelentést – dr. Gyalmos János főosztályvezető körlevele alapján – arról, hogy hány mikroszkóp van az iskola szertárában. A kérés megfelelt annak az elvnek, miszerint minden intézkedést, mely a lakosság ellenállását is kiválthatja, kísérjen a feltételek fejlesztésére irányuló felmérés.¹³

¹² Győri állami/azelőtt szt. Orsolya-rendi/leánylíceum és tanítóképző-intézet. 63/1947-48. Közli: Kovátsné Németh Mária (2008): *Győri tanítóképzés 1778 – 2008*. Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr. 85.

¹³ Jegyzőkönyv a MDP Győrmegyei Bizottság az 1948–1949. 1948. VI. 3-án tartott üléséről. „Práth Károly instruktor számol be az egyházi iskolák államosításával kapcsolatosan. Hangsúlyozta az emberséget, u.a. döntő szempont a tömegek megnyerése. A katolikus reakció vereséget szenvedett...A református egyház már elfogadta az egyházi

2. Társadalom és iskola 1950–1989

A kommunista-szocialista társadalmi berendezkedés következtében az állami intézményhálózat az 1950/51-es tanévben a korábitól alapjaiban eltérő új tantervvel kezdte meg működését. Az új tanterv új tankönyveket kívánt alsó- és középfokon egyaránt. Az új ideológiai alapon létrejött intézményhálózat tevékenységét az motiválta, hogy a kultúra olyan alap-szükséglet, amelynek kielégítéséhez minden állampolgárnak joga van. Ezért kizárólag *az állam felel* a kulturális intézmények létrehozásáért, vállalva az ingyenes oktatást, az egyenlőtlenségek megszüntetése érdekében pedig biztosítja, hogy egyforma tananyagot sajátíthasson el mindenki az alapfokú oktatásban. Mindezek megvalósítására – a személyi és a tárgyi feltételek hiánya, valamint a politikai eszmeiség következtében – erősen centralizált, felülről vezényelt irányítás alakult ki. A gimnáziumok mellett működő ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági középiskolák négy évfolyamúak, érettségivel zárulnak, s továbbtanulásra jogosítanak a felsőoktatási intézményekben való továbbtanulásra.

Az 1950. évi 40. sz. rendelet alapján 1950 szeptemberétől a szakirányú ipari gimnáziumok *ipari technikumként* folytatták tevékenységüket. Az ipari technikum feladata volt, hogy „fejlődő iparunk részére a szocialista nevelés elveinek megfelelően jól képzett, általános műveltséggel és önálló kezdeményező erővel rendelkező technikusokat neveljen és a felsőbb műszaki tanulmányokra előkészítsen”. A közgazdasági középiskolák az 1955. évi 38. sz. törvényerejű rendelet nyomán lettek technikumok. Feladatuk, hogy alapos gazdasági szaktudást és általános műveltséget adjanak, vagyis a végzett tanulók képesek legyenek termelőmunkát végezni vagy felsőoktatási tanulmányokat folytatni. A mezőgazdasági technikumok összefoglaló elnevezése az 1956. évi 10. sz. rendelettel lépett érvénybe.

2. 1. Közoktatás az 50-es évek rendeletei és az 1961. évi oktatási törvény tükrében

Az 1950-es éveket – a nehéz gazdasági helyzet ellenére – az iskolahálózat növekedése jellemezte. 1956-ban az 55 598 lakossal rendelkező Győrött az iskolahálózat szélesedése a *megnövekedett gyermeklétszám* elhelyezése problémáinak megoldását, a tanerők létszámának növekedését, az elavult intézmények felújítását, a váltakozó tanítás és a szükségstantermek számának növekedését jelentette.

Új óvodák létesültek: 1952-ben a Radnóti utcában (Szigetben) kezdte meg működését az *Állami Óvoda*; 1960-ban nyílt Kisbácsán, 1961-ben Ménfőcsanakon óvoda, s 1965-ben alapította Győr Városi Tanácsa az *Attila úti óvodát*. Az új óvodák létesítése ellenére – a gyermekek magas létszáma és egyenetlen eloszlása miatt – a zsúfoltság továbbra is nagy volt az alsófokú intézményekben.

Az alapfokú problémák megoldásához jelentősen hozzájárult a *két új általános iskola* (Bercsényi és Mayer) építése, amelyek egy új iskolaszervezet, a 12 osztályos iskola részeként kezdték meg működésüket. Az iskolák létszámának növekedése a város és a térség lakosságának növekedéséből adódott, de jelentős szerepe volt ebben a technikumok létrejöttének.

Lényeges gyarapodás és struktúraváltás történt a *középszintű* oktatásban. Az *érettségit adó középiskoláknál a gimnáziumok* száma növekedett. A Czuczor Gergely, a Révai Miklós és a Kazinczy Ferenc gimnáziumok és az 1950-es években gimnáziumként nyilvántartott zenei középiskola mellett 1956-ban Győr Újváros és Sziget határán új épületekben fogadta az általános és középiskolás diákokat a *12 osztályos (8+4) Bercsényi Miklós Általános Iskola és Gimnázium*. A Rózsa Ferenc (ma ismét Apáca u.) utcában – az egykori Orsolya-rendi intézmény helyén – a *Zrínyi Ilona Gimnázium* kezdte meg működését. Az évtized végén, 1959-ben alapította Győr-Sopron Megyei Tanácsa Révfalu II. sz. Oktatási Egységét, amely 1960-tól 12 osztályos *Mayer Lajos Általános Iskola és Gimnáziumként* működött.

A középszintű tanítóképzők 1959 őszére megszűntek, a győri tanítóképző Felsőfokú Tanítóképző Intézet lett. Így a 12 középiskolai intézményből a hét gimnázium mellett az 1960/61-es tanévben is *csak öt szakirányú középiskola* volt, mint 1947-ben. A jogelődökkel rendelkező *Közgazdasági Technikum Ipari Tagozat* és a *Közgazdasági Technikum Pénzügyi Tagozat*, a *Jedlik Ányos Közlekedési és Gépipari*, a *Rejtő Sándor Fonó- és Szövőipari*, valamint a *Hild József Építőipari Technikum* fogadta Győr város, a megye, illetve részben Komárom és Vas megye tanulóit. Ezek a szakirányú, nagy tradícióval rendelkező iskolák jelentős szerepet töltek be a város társadalmi, gazdasági innovációjában. A technikusképzés kvalifikált szakembereket bocsátott ki a régió térségébe.

A középiskolák 1950-es években elkezdődött növekedése, bővülése 1947-hez képest intézményi számokban nem jelentkezett, mert a három új intézmény – Bercsényi, Zrínyi, Mayer – az államosítással megszűnt felekezeti tanítónőképzőt és az ipari leányközépiskolát, valamint a felsőfokúvá vált – korábban koedukálttá összevont – tanítóképző „hiányát” pótolta. Az új intézmények, amelyek gimnáziumként kezdték meg működésüket, elsősorban 1960-ban és az évtized első felében rendkívül magas létszámú 14 éves korosztály továbbtanulási igényeit segítették kielégíteni. *A klasszikus középiskolai intézmények anyagi és személyi feltételei* – a

magas létszámok ellenére – *jó színvonalúak voltak*. A központi irányelveknek megfelelően *átminősült* intézmények – a zenei intézmény gimnázium lett, a szakirányú középiskolák technikumokká váltak – országos eredményeikkel váltak elismertté. 1960-ban országosan a középiskolai intézmények 61%-a gimnázium volt, 39%-a technikum. Győr városában ez az arány lényegesen jobb, a középiskolák 48,3%-a gimnázium és 51,7%-a technikum. A középiskolák funkciója a társadalmi változásokkal (fejlődő gazdaság és növekvő szakemberszükséglet) együtt a minél szélesebb körű beiskolázás volt.

Az 50-es évek elején a Rákosi-rendszerben megindult demonstratív építkezések részeként készült el Győrben a *Gyárvárosi Tanulóváros*, az Ipari Tanulók Iskolája.¹⁴ A *szakmunkásképzést* hagyományosan a már 1884-ben alapított *401. sz. Iparostanuló Iskola* végezte. Győr meghatározó intézménye lett a Nehézipari Minisztérium által 1950-ben alapított *új szakmunkásképző, a 400. sz. Iparitanuló-iskola*, melynek felügyeleti szerve a Munkaerő Tartalékok Hivatala volt (MTH). A középfokú szakiskola hatalmas objektuma is hirdette – a 18-20 választható vasasszakmájával – a szakmunka fontosságát. Az intézményt Győr meghatározó ipari gyára, a Wilhelm Pieck Vagon- és Gépgyár nyomán nevezték el *MTH 400. sz. Wilhelm Pieck Iparitanuló Intézetnek* (1952–1956 között), melyet 1957-től a MÜ.M 400. sz. Ipari Tanuló Intézetének hívtak.¹⁵

Országszerte megindult a fokozott iparosítás. Győr-Sopron megye már addig is iparában, mezőgazdaságában jól fejlett térség volt. Győrt a korabeli sajtóban – magas iskoláztatási mutatói, tradíciói, kulturális öröksége ellenére – „a nagy iparváros”-ként emlegették.¹⁶

Az 1961. évi III. sz. törvény, a szocialista társadalom első oktatási törvénye elsősorban az erősen humán beállítottságú iskolaszervezeten kívánt változtatni. A törvény a Magyar Népköztársaság oktatási szervezete számára előírja, hogy „*váljék szorosabbá iskoláink kapcsolata az élettel, a gyakorlatl, a termeléssel. Minden iskolatípus készítse elő tanulóit a termelőmunkában való részvételre.*” Ez a rendelkezés az általános középfokú oktatásra való áttérés időszakában a szocialista iskola társadalmi funkciójának is eleget kívánt tenni azzal, hogy megcélozta a tanuló ifjúság fizikai munkára, az anyagi termelésben való részvételre történő felkészítését. Az 1961. évi törvény következményeként valamennyi iskolatípusban a változás az 1963-ban életbe lépő új általános iskolai tantervekben s ennek nyomán a teljes körű tankönyvcserében volt egyöntetűen mérhető.¹⁷ A termelő-

¹⁴ Rechnitzer János (2016): *A területi tőke a városfejlődésben. A GYŐR-KÓD*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs. 60.

¹⁵ MÜ.M: Munkaügyi Minisztérium.

¹⁶ Rechnitzer: i. m. 59.

¹⁷ Tanterv, 1962. A bevezetés folyamatosan történt, a 8. osztály csak az 1967/68-as tanévben került sorra. Ballér Endre (1996): *Tantervelméletek Magyarországon a XLX–XX.*

munkával való szoros kapcsolatteremtés érdekében 1962-től az általános iskolák minden osztályában – elsőtől a nyolcadikig – bevezetésre került a *gyakorlati foglalkozás* című tantárgy.¹⁸

A reform által idealizált iskolatípus a szakközépiskola és a „*politechnizáció, amely a magyar iskolarendszer központi és leghagyományosabb intézményét, a gimnáziumot támadta meg*”.¹⁹ Győrben is a középiskolákban és a gimnáziumokban a humán–reál vegyes kombinációk (a reál osztályban az eleve magasabb óraszámú matematika, ábrázoló geometria, a kötelező orosz nyelv mellett a kijelölt „választott” nyelv például a klasszikus humán műveltséget nyújtó latin volt) továbbélése mellett a Kazinczy Ferenc Leánygimnáziumban megjelent az „5+1”-es (5 nap tanítás, 1 nap üzemi gyakorlat), sőt a „4+2”-es oktatási forma a Révai Miklós Gimnáziumban. A törvény nyomán létrejött az új szervezeti keret is, a *szakközépiskola*. Ez utóbbi a központi irányelvek gyors végrehajtása érdekében először a gimnáziumokban valósult meg, majd fokozatosan alakultak át a szakirányú középiskolai képzést nyújtó technikumok is szakközépiskolákká.²⁰

Az új célkitűzésekkel együtt járt az 1960-as években a demográfiai hullám emelkedése s ez utóbbi „levezetésére” az intézmények számának növekedése. A több mint 10 000 általános iskolást 1966-tól 24 alsófokú (23 általános + 1 speciális) iskola fogadta. Az intézmények gyarapodása jelentősen hozzájárult az általános iskolák szükségtantermeinek kiváltásához. Az 1960-as évtized második felében Győr északkeleti peremén a városrendezés során kialakított új utcák lakásaiba többnyire fiatalok költöztek. A *gyárvárosi iskola*, amely 1990-ben már a 20 tantermes Balassi Bálint Iskola, 1967-ben kezdte meg működését. Ugyanekkor a *győrszabadhegyi József Attila Állami Általános Iskola* gazdagodott egy új épülettel a családi házakkal gyarapodó városnegyedben. 1969-ben nyitotta meg kapuit az *első lakótelepi iskola* Adyvárosban, az *Ady Endre Általános Iskola*.

A demográfiai iskolahullám eredményeként megnőtt *középszintű oktatási szükségletek* levezetését elsősorban a továbbtanulási igény kielégítése, a továbbtanulási lehetőség biztosítása s nem a célirányos oktatáspolitiká vezérelte. A „*falvaknak is középiskolát*” mozgalom nyomán a Győrhez kapcsolt Méntőcsanakon is tiszta profilú *gimnázium* létesült. A korban tévesen feltételezték, hogy a gimnázium típusú iskola működtetése kívánja a legkevesebb anyagi ráfordítást.

században. Országos Közoktatási Intézet, SZÜCS BT., Dunakeszi. 116.

¹⁸ Mészáros István (1991): *Magyar iskolatípusok 996–1990.* Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.

¹⁹ Setényi János (1992): Az 1961. évi III. (oktatási) törvény politikai vázlata. In: *Az oktatási törvénykezés hazai történetéből.* (Felelős szerk. Balogh László.) Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest. 64–69.

²⁰ Kovátsné Németh Mária (1996): *Győr középszintű iskolái. Település – Iskola – Társadalom.* Széchenyi Nyomda, Győr. 337.

Győr érettségit adó középfokú intézményeinek száma 1965-ben 15-re emelkedett. A két újonnan indított létesítmény a Gárdonyi és a Szabolcska utcában tiszta profilú gimnáziumként kezdte meg működését az 1960-as évtizedben. *A felekezeti gimnázium kivételével az addig működő nagy múltú és kevésbé nagy múltú gimnáziumok mindegyike kapott egy vagy több szak-középfokú, illetve szakmunkásképző profilt; a két szakmunkásképző intézet egy-egy szakközépfokú osztályt.* A technikumok eredeti funkciójuk szerint működtek.

A központi elképzelések és elvárások megvalósításában élen járt Győr. A nagy múlttal rendelkező Révai Miklós Gimnáziumban már 1961/62-ben megindult a szervesvegyipari szakközépfokú osztály, mely 1971/72-től textilvegyipari szakközépfokúvá fejlődött. A profilok sokszor változtak a 14 év alatt. Például volt az iskolában mezőgazdasági elektromos berendezést szerelő és növényvédő osztály is. Ezek a „4+2”-es szakközépfokú osztályok nehéz terhet róttak az iskolára. Az eredetileg nem ilyen típusú iskolának tervezett épületben a legnagyobb igyekezettel sem lehetett megfelelő tanműhelyeket létesíteni, hozzáértő szakoktatókat foglalkoztatni.²¹ A Kazinczy Ferenc Leánygimnáziumban az 1961/62-es tanévben az újonnan indított nyolc első osztály számára az intézmény alagsorában nyolc különböző szakmának alakítottak ki tanműhelyeket. A *nem választható szakmában* kötelező volt szakmunkás bizonyítványt szerezni az érettségi előtt. 1963-tól pedig koedukált egészségügyi szakközépfokú iskolai, majd a tanítójelöltek számára pedagógiai osztályok indultak az intézményben.²²

A két, tradicionálisan kiváló gimnázium tanulóinak túlterheléséről sohasem szóltak. A Révai Miklós Gimnázium 14 éves szakközépfokú tevékenységének gyors profilváltásai csak példaként szolgálnak arra, hogy az 1961. évi III. törvény megvalósítására irányuló szándékok ebben az esetben nem a valós társadalmi szükségletek kielégítésére, hanem a központi elképzelések, utasítások gyors, példamutató végrehajtására irányultak. Mindkét intézményben magasan kvalifikált, meghatározó tanáregyéniségek – a Révaiban: Tamás Imre fizikus, Bodri Ferenc művészettörténész, dr. Kreszló Ferenc biológus, Gaál Lajos testnevelő, Bana József kollégiumigazgató;²³ a Kazinczyban: Dr. Lakatos László, a latin nyelv tanára, Z. Szabó László dramaturg, a Szép Magyar Beszéd verseny elindítója, Molnár Márta, a magyar szakkör vezetője és a művészet elkötelezettje, Kolozsvári Ernő, a fizika tanításában, a művé-

²¹ Federmayer István (1988): *A gimnázium*. Révai Miklós Gimnázium, Jubileumi évkönyv. 67. Győr.

²² A szerző az intézmény volt diákja, a magyar szakkör egykori titkára.

²³ Dr. Németh Ferenc ny. igazgató, nemzetközi borbíró és baráti köre (volt révaisok) történeteikkel a tanári kar egészét is örömmel ismertették. Interjú: 2019. febr. 23. Farád, Áldos Panzió.

szet pártolásában mint gyűjtő, majd polgármesterként példa – tanítottak, adtak példát szakmai tudásukkal, emberségükkel, következetes, felelős magatartásukkal.

A középszintű négyéves technikumok a 60-as évek második felében alakultak szakközépiskolákká. A Hild József Építőipari Technikum 1967-től Hild J. Építőipari Szakközépiskolaként folytatta tevékenységét. A négy évfolyam elvégzése után a diákok érettségi-képesítő vizsgát tehettek, s ezzel szakközépiskolai végzettséget is szereztek. A technikus képeztést az érettségi után kétéves igazolt szakmai munkaviszony után egyéves levelező rendszerű oktatással és technikusminősítő vizsgával szerezhették meg. A Jedlik Ányos Közlekedési-Gépipari Technikum is indított szakközépiskolai osztályokat, de nevében és a gyakorlatban is folyamatos volt a technikus nappali tagozatos képzés a 70-es évtizedben is.

2. 2. Középpontban a szakemberképzés

Az 1970-es évtizedben felgyorsult gazdasági fellendülés, a nagyvárossá válás (a lakosság megkétszereződött) egyik szembevető jellemezője a lakások gyarapodása, a lakótelepek kialakulása. Új lakótelepek épültek már az 50-es években is (Richards-gyári lakótelep, Szigeti lakótelep), a 60-as években az Ady Városi Lakótelep; de a látványos évtized a 70-es évek volt (lakásépítés, majd az évtized végétől a történelmi Belváros rekonstrukciója).²⁴ A Minisztertanács által 1971-ben jóváhagyott Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió megvalósulása folytán Győr része lett Győrszentiván, Ménfőcsanak és Gyirmót.²⁵ Győr lakossága 100 000-re növekedett. Az 1971-es tanácstörvényben Győr – Debrecen, Miskolc, Pécs, Szeged mellett – megyei várossá alakult. A megyeszékhelyek rendelkezésére álló erőforrások hozzájárultak Győr intenzív fejlesztéséhez.²⁶

Mérföldkő volt a változásokban – hazánkban és Győrben is – az 1970-es évtized. Győrben az óvodai intézmények száma 19-re emelkedett. Kilencc új óvoda nyílt: 1970-ben létesült a Belvárosi, 1974-ben és 1975-ben kettő-kettő, 1976-ban három és 1978-ban egy óvoda, többségük új épületben az új lakótelepen, Advárosban. Az intézményhálózat növekedése követte a lakosság növekedését, Marcalvárosban öt óvoda létesült 1980 és 1987 között. Új óvoda épült 1980-ban a Tarcsay Vilmos utcában és 1981-ben Révfaluban, így 26 városi alapítású óvoda fogadta az évtized végén a gyermekeket. Óvodát működtetett a Győr-Sopron megyei Tanács VB által 1976-ban alapított speciális Foglalkoztató Iskola és Nevelőotthon,

²⁴ Rechnitzer: i. m. 61.

²⁵ Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió 1007/1971. (III. 6) Korm. sz. határozat.

²⁶ Rechnitzer: i. m. 73.

mely a Radó Tibor gyógypedagógiai intézmény mellett a második intézmény volt Győrben, amely *speciális nevelési* igényű gyerekek tanítását, fejlesztését vállalta. Az intézmény 1977. március 7-én nyílt meg a Gőcze Géza utcában, s kezdettől fogva óvodai és iskoláskorú gyermekek fejlesztését végezte. 1977 tavaszán 3 óvodai és 4 iskolai csoport 53 tanulóival kezdte meg munkáját, s szeptemberben ez a szám 167 főre bővült. Ebben az intézményben folytatta tevékenységét a *Tanulási képességeket vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság is*.²⁷

Az 1970-es évtized három újonnan átadott *általános iskolájából* kettő (1973 – Móra, 1976 – Fekete István) Adyváros, egy pedig (az 1978-ban átadott Ortutay) a József Attila lakótelep igényeit szolgálta.²⁸ Az első lakótelepi intézmény (Ady) kivételével ezek az iskolák korszerű tárgyi feltételekkel (pl. tanmedence) rendelkeztek, de *több mint ezer gyermeket befogadó mamutintézmények voltak*.

1970-ben *az országban a középiskolák* 61%-a még gimnázium, 14%-a technikum és 25%-a szakközépiskola volt.²⁹ Győr városának 14 érettségit adó középiskolájából *a tiszta profilú gimnáziumok száma kettőre csökkent (14,3%)*, az egyik felekezeti intézmény, a másik a Ménfőcsanakon alapított, általános iskolával közös iskola volt. Vegyes típusú intézményként (gimnázium + szakközépiskola) működött három iskola (21,4%), s kilenc szakközépiskolaként folytatta tevékenységét (64,3%). Közülük egyben – a Jedlik Ányos Gépipariban – 1970-ben volt középszintű technikusképzés.

Az intézmények szakközépiskolai átalakulása a megyeszékhelyen jelentős profilbővítéssel járt. A hagyományos szakmai irányok mellett az 1960-ban még 120 fős Bercsényi Gimnáziumból 1970-re 500 fős *közlekedési*, a Gárdonyi úti gimnáziumból (Pattantyús) 500 fős *ipari szakközépiskola* lett; a 12 osztályos (általános iskola + gimnázium) Mayer gimnáziumi osztályai helyett *vízügyi szakközépiskolai*, 1974-től a Zrínyi Ilona Gimnáziumban *óvónőképző szakközépiskolai* osztályok indultak.

Az 1970-es évtizedben *a szakmunkásképzés* bővítése, *a szakközépiskolák arányának további növelése* lett a *központi cél* a demográfiai feszültségek levezetésére. Történt ez annak ellenére, hogy már az MSZMP 1972-es pártértekezlete is megfogalmazta, hogy a szakközépiskolák sem a felsőfokú továbbtanulásra, sem a gyakorlati munkára (szakmunkás-tevékenység) nem készítenek fel kellő mértékben.³⁰

²⁷ Rajtáné Szabó Zsuzsanna a Bizottság vezetője, majd igazgatója volt 1979–2014 között. Interjú: 2019. 02. 17.

²⁸ *Győr általános iskolái 1988.* (Szerk.): Honvári János. Győr Megyei Városi Tanács, Győr. 1989.

²⁹ Kováts Gyuláné (1990): *A középiskolák, mint a szellemi erőforrások fő színterei.* MTA RKK, Pécs. Kézirat. 104.

³⁰ *Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének fő feladatai.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Győrött 1969-ben a Régi Veszprémi úton és 1975-ben a Nagy István utcában került átadásra új, *modern szakmunkásképző* intézmény, az előbbi (Veres Péter) mezőgazdasági, az utóbbi kereskedelmi és vendéglátóipari profillal. Az 1970-es évek közepétől a Rejtő Sándor Textilipari Szakközépiskolában is megindult a szakmunkásképzés. Ezzel Győr városában ötre emelkedett a szakmunkásképzést folytató intézmények száma. A szakmák legszélesebb kínálatával továbbra is a 401. számú (50 szakma) és 400. számú (18 szakma) Ipari Szakmunkásképző Iskola rendelkezett.

3. A szocialista iskolarendszer reformja: új tantervek – új tankönyvek, körzetesítés–integráció, a második oktatási törvény (1985) és hatása 1978–1990

„Győr, az intenzíven iparosodó központ leképezte a hazai irányokat”, melyek 1945-től a nyolcvanas évekig tartottak. Ekkorra érte el Győr lakossága a 120–130 ezer, a Marcalvárosi lakótelepek kiépülésével pedig az 1980-as évtized végére a 125 000 főt. Az elemzők a 60-as évek népességnövekedése kapcsán a század végére 170–180 ezer lakost prognosztizáltak. A természetes szaporodás azonban más irányt vett, 1990–1999-ig zuhanásszerű volt a csökkenés.³¹

Az 1950–1990 közötti 40 év iskolapolitikájában a korszak harmadik nagy reformja az 1978-ban életbe lépő új tantervekkel és az új tankönyvekkel kezdődött. Az 1971-es településfejlesztési koncepció szemléletét erősítő minisztertanácsi határozat az intézmények közötti különbségek csökkentése érdekében megcélozta az *iskolaközpontok* kialakítását, a körzeti iskolai és diákotthoni hálózat célcsoportos beruházásaira irányuló tervek kidolgozását, a *körzetesítést*. Győr város *óvodáiban körzeteket alakítottak*, az *általános iskolákban* általában az *integrációt* valósították meg. Ezt az Európa-szerte elindult iskoláztatási gyakorlatot hazánktól nyugatra is megvalósították, de más megoldásokkal, nevezetesen a feltételeket megteremtették, a személyi funkciók nem csorbultak.³² A monumentalitásra való törekvés jegyében nevelési szempontból kezelhetetlen integrált intézményeket – *mamutiskolákat* – hoztak létre *alsó- és középfokon* egyaránt. Ez megtörtént annak ellenére, hogy minden határozat és rendelet kiemelt feladatként az iskolai nevelés színvonalának fejlesztését fogalmazta meg. Nevelés azonban az ilyen integrált intézményekben – már pusztán abból a tényből fakadóan is, hogy a nevelő és a „nevelendő” nem ismeri egymást – abszolút lehetetlen.

1981. 479.

³¹ Rechnitzer: i. m. 150–151.

³² Kováts Gyuláné (1990): Würzburg, az iskolaváros. In: *Köznevelés*, június 15.

Ennek ellenére a 3324/1977. sz. Minisztertanácsi határozat alapján a 105/1979 (M.K.J.) OM. számú miniszteri utasítással életbe lépett a tanácsok által fenntartott óvodák és az alsófokú nevelési-oktatási *intézmények szervezeti összevonása*. A cél: *a közoktatás szervezetének egyszerűsítése, az óvodák és az alsófokú nevelési-oktatási intézmények szétaprózottságának megszüntetése, az adminisztráció csökkentése, a nevelő-oktató munka eredményességének javítása* volt.³³ A rendelkezés a lehetőséget kínálta fel. A döntést a felelős tanács hozta meg az illetékes szakigazgatási szervek véleményének kikérésével.

Az 1979/80-as tanévben Győrött – az utasítás megjelenése után azonnal – megkezdődött az *óvodai körzetek* kialakítása, az intézmények összevonása. 1980-ban a 42 épületben működő óvodai tanulócsoportokat *15 körzetté* alakították. Az összevonások eredményeként 16 csoportos „óvodai intézmények” is létrejöttek, annak ellenére, hogy a fent említett utasítás az összevonható csoportok maximális számát 14-ben jelölte meg. Az óvodák megnevezését a körzet és a szám (pl. 1. sz. Óvodai körzet) jelölte.

Az óvodákban a *demográfiai csúcs* az 1970-es évtized végére, az 1980-as évtized első harmadára esett. A szervezeti rendszert ez csak annyiban érintette, hogy a lakótelepeken épült új óvodák mellett átmeneti, ún. „*lakásóvodákat*” is kellett nyitni. Az 1980/81-es tanévben 42 épületben a 4940 óvodai férőhelyre 6507 gyermeket vettek fel 186 óvodai csoportba. A gyermeklétszám a legkisebb óvodai csoportban is 37 volt. Az évtized közepére az óvodások száma mintegy 1000 fővel csökkent, és az épületek száma növekedett, 52 lett. Így az egy óvodai épületben elhelyezett óvodás gyermekek legmagasabb száma 275, a legalacsonyabb 16 volt. A létszám nem volt meghatározó a körzet, illetve egység létrejöttében. Az egyes városrészek óvodáinak kihasználtsága között aránytalanságok álltak fenn. Zsúfoltság volt Marcalváros óvodáiban és Bácsán. A zsúfoltság mindig az új lakótelepeken nyíló óvodákban jelentkezett. A fogadókészség javítása ellenére a szakigazgatási szervek az új lakótelepeken átirányítással is igyekeztek csökkenteni a zsúfoltságot. Az évtized végére a gyermekek száma tovább csökkent, s 1990-ben 43 épületben a 4895 férőhelyen 4831 óvodást fogadtak 197 csoportban. Az *integráció nem szüntette meg az egységek szétaprózottságát*, a nevelő-oktató munka hatékonyságának emelése pedig már a gondolat megszületésekor is minden pedagógiai elvet figyelmen kívül hagyó illúzió volt. Mindezek ellenére a szétválások csak a rendszerváltást követően történtek meg, továbbra is engedélyhez kötöttek. Bár az első – a volt 9. és 11. számú – óvodai körzet szétválását 2-2 önálló egységre 1987/88-tól engedélyezte a Győr megyei Városi Tanács. Ezzel lassú ütemben megindult az integrált egységek, a körzetek szétvá-

lása (éves szinten egy-egy). Az 1991/92-es tanévben két integráció vált szét, így a körzetek száma 24 lett.

A szétválási folyamatban sem volt meghatározó az egységek gyermeklétszáma, mert a szakmai irányultság nem tette lehetővé. Így önálló egységként működött az 1991/92-es tanévben a 22 gyermeket fogadó Waldorf (belvárosi) óvoda, mely a Rudolf Steiner által kidolgozott pedagógiai módszerrel működött. A Bástya úti óvodában működő kísérleti csoport tevékenységét anyagiakban is jelentősen segítette a győri Waldorf Pedagógiai Társaság.

A 80-as évtized második felében – az *óvodai nevelési program, valamint az 1985. évi oktatási törvénnyel* való ismerkedés után – fellendült a város óvodáiban a Művelődésügyi Minisztérium által kiírt *pályázatok* iránti érdeklődés. Ennek eredményeként jelentős anyagi támogatást nyertek „A mozgássérült gyerekek integrálása az óvodai közösségbe”, a „Közlekedési ismeretek gyakorlása az óvodában”, az „Egészséges életmód helyi gyakorlatának kidolgozása” és a „Gyermekcsoport az óvodában” című pályázatok. Helyi, városi kezdeményezés következtében kísérleti német nyelvi csoport működött, zenei óvodai nevelés s a beszédfigyelmű gyermekek nem elkülönített csoportban történő nevelése folyt egy-egy körzetben. Ezek a speciális tevékenységek az intézmények vállalkozását, pedagógiai munkájuk igényességét jelzik.

Az integráció Győr város *általános iskoláit* is erőteljesen érintette. Előszörban a nagy múltú intézmények kerültek összevonásra. Ezen intézmények befogadó képessége az épületek elhelyezkedése, adottságai révén ugyanis nem volt bővíthető. Így a 4–500 főt foglalkoztató intézményeket integrálták. Már 1978-ban létrejött a 110 éves Kossuth Lajos és az Engels iskola, majd 1980-ban a Kossuth és a Gorkij iskola összevonása: a kettős integráció.³⁴ 1979-ben a révfalui (1911 óta funkcionáló) Németh László János Általános Iskola (Kisbácsa) és a Mayer Lajos 12 osztályos intézmény általános iskoláját vonták össze; majd 1980-ban Győrszentivánban egyesült két iskola, illetve Győr belvárosában a 2. sz. Általános Iskolai Körzet néven integrálták a századfordulótól működő Radnóti és Bartók Általános Iskolát. Ez utóbbiak mindegyike megőrizte hagyományait. A Radnóti Általános Iskola rangos angol tagozatú, a Bartók Általános Iskola elismert zenei tagozattal működő intézmény.

Az 1980-as évtizedben mindössze egy integráció szűnt meg a mindennemű feltétel hiányában összevont intézmények között. 1986. augusztus 1-től a Győr megyei Városi Tanács a *Győrszentiváni tantestület kérésére megszüntette az integrációt* oly módon, hogy a Móricz Zsigmond és a Váci Mihály általános iskolák szakmailag önállóak lettek, de a gazdasági ügyeket a „főlérendelt” – Váci Mihály – iskolában intézték továbbra is.

³⁴ A Kossuth Lajos Általános Iskola Története. Győr. 1984. 1–48.

Ebben az évtizedben egyrészt a demográfiai hullám emelkedése, másrészt az új városrészek kialakulása és fejlődése következtében *öt új általános iskolai intézmény épült*. Közülük egy *Győrszabadhegyen* 1983-ban, s *négy az új lakótelepen, Marcalvárosban* (volt Kun Béla lakótelep). A négy Marcalvárosban épült intézmény közül kettő Általános Művelődési Központként funkcionált. Az iskolák közötti távolság 500–1000 méter, ennek ellenére a túlzásfoltosság mindig a legújabb intézményben jelentkezett, melyek az újonnan épített, átadott lakások tözsomszédságában voltak. A közelség adta lehetőséget nehezen győzte le Győr általános iskoláinak gazdag idegen nyelvi és fakultációs választékának kínálata.

A *27 alsófokú* intézmény 24 általános iskolája közül 12 iskola indított 1980–1983 között második idegen nyelvet (németet, angolt, franciát), sőt az Ortutayban a tanulók a francia mellett latint, németet is tanulhattak. A tagozatos iskolák száma Győrött rendkívül magas volt. A nyelvi tagozat mellett *rajz* (Heszky), *matematika* (Móra, Kossuth), *balett* (Gombos), *testnevelés* (József Attila, Kossuth, Móra), *zene* (Kodály, Bartók, Kálvária út) tagozat nyolc intézményben volt.³⁵

Az 1984-ben indított általános iskolai fakultációs tantárgyak körében egyes iskolák ugyancsak gazdag lehetőségeket kínáltak diákjaiknak. A legnépszerűbb nyelvi, számítástechnikai ismeretek mellett indult posztaforgalmi, képzőművészeti, közlekedési (Zalka), dísznövénykertészeti (Váci), műszaki rajz (Ortutay, Gombos, Ady), könyvkötő, gépszerelő (Kossuth), csecsemőgondozó, varró (Balassi) szabadon választott kötelező tantárgy.

A nagy létszámú iskolák merítési bázisa is magas volt. *A győri diákok a szaktárgyi ismeretekben jelentős, szép országos eredményeket mondhatnak magukénak*. Az előbbiek is bizonyítják, hogy az 1980-as évtizedben az általános iskolák kezdeményezőképességét, megújítási szándékát nem lehet kétségbe vonni. *Az 1985. évi 1. törvény az oktatásról lendületet adott*, annak ellenére, hogy az alapvető cél továbbra is változatlanul a szocialista nevelés volt. A törvény pozitívuma, hogy az iskolák élhettek az autonómia deklarálásával, s lehetővé tette az alternatív tantervek és tankönyvek használatát, a pedagógiai kísérletek elindulását. 1988-tól bevezetésre került a Zsolnai József által kidolgozott értékközvetítő és képességfejlesztő program.³⁶ Kritikus utalásai a nevelés és oktatás hatékonyságának növelésére és a gyakorlati oktatás előtérbe helyezésére, valamint a világnézeti tudatosságra utaltak. A törvény nyomán újra megfogalmazták a győri tanárok, hogy szükséges a pedagógusok presztízsének növelése az állam

³⁵ *Győr általános iskolái 1988*. (Szerk.): Honvári János. Győr Megyei Városi Tanács, Győr. 1989.

³⁶ A programot Győrben Csordás Éva igazgatónő valósította meg az Ortutay Gyula Általános Iskolában.

által; az iskola szakmaiságát csak a pedagógiának mint tudománynak a kellő elismerésével lehetséges erősíteni.³⁷ Győrben a törvényt követően – rövid idő alatt is – jelentősek voltak az *alsófokú kezdeményezések*, bár többnyire egyéni intézményi innovációk maradtak. A megszerzett innovatív ismeretek bővítésére kismértékben került sor a város középiskoláiban, például a hét évig angol tagozaton tanuló diák a középiskolában az angol tagozaton ugyanott kezdte tanulmányait, mint azok a társai, akik még sohasem tanulták ezt a nyelvet. Ugyanakkor országszerte ismertté vált az Ortutay Gyula Általános Iskolában 1989-ben elindított értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógiai program.

A 24 általános iskola mellett három *speciális iskolája* volt Győrnek: a Liszt Ferenc Állami Zeneiskola, mely 1946-ban egyesült a Győri Állami Zenekonzervatóriummal; a Radó Tibor Általános Iskola és Speciális Szakiskola elődje, az 1946-ban létrehozott Állami Gyógypedagógiai Iskola, melyben a Defektológiai Állomás is működött. Az Általános Iskola 1987-től bővült a középfokú speciális szakiskolával, majd 1989-ben a rendszerváltozás nyomán, élve a lehetőséggel, felvette első igazgatója, Radó Tibor nevét. A gyógypedagógiai tudomány alkalmazásával végzi a tanulásban akadályozott tanköteles tanulók nevelését és oktatását, az értelmileg akadályozott gyermekek fejlesztését integrált formában és csoportban, a tanköteles korú autista fiatalok oktatását. A harmadik intézmény 1989-től, a korábbi Foglalkoztató Iskola és Nevelőotthon, diákotthoni feladatával bővülve, Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon néven folytatta tevékenységét. Mindhárom intézmény évtizedek óta segíti a város lakosságát speciális igényeinek kielégítésében, a tehetségek gondozásában, illetve az alapismeretek elsajátításában.

Az 1978-as új tantervek bevezetése után a *középipiskolai intézményhálozat* profilja jelentősen átalakult. A megszűnt falusi gimnáziumok (pl. Ménfőcsanak) helyett új gimnázium nem létesült, hanem *tovább növekedett a szakközépipiskolai profillal működő intézmények száma*. A gimnáziumok aránya országosan 31,6%-ra esett vissza, ugyanakkor a szakközépipiskoláké 51%-ra emelkedett. A két intézmény kombinációjából már 17,6%-os arányban megjelent az ún. vegyes típusú iskola.

Győrött *1980-ban a felekezeti gimnáziumon kívül egyetlen tiszta profilú gimnázium sem volt*. A város érettségít adó intézményeinek száma ugyanúgy 14, mint 1970-ben; a ménfőcsanaki gimnáziumi osztályok megszűntek. A 14 intézmény 29%-a vegyes típusú iskola, 64%-a szakközépipiskola. Ezek az arányok jóval magasabbak az országos átlagnál. A megszűnt ménfőcsanaki gimnáziumi osztályok helyett a Veres Péter Mezőgazdasá-

³⁷ Boros Bálint (1987): Gondolatok az iskolai önállóságról. In: *Hogyan? pedagógiai módszertani kiadvány*. (Szerk.): Zalka György és Z. Szabó László. KTMF Nyomda, Győr. 2–3.

gi Szakmunkásképző Intézetben indultak új szakközépiskolai osztályok az új tanterv bevezetésével egy időben. 1981-ben a már hat éve épült Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző (Nagy István u.) bővült nyolc új tanteremmel, s ezzel az intézmény profiljának megfelelően megindult a szakközépiskolai képzés. Az évtized második felére a 14 éves korosztály rendkívül magas létszáma a középiskolák befogadó kereteit feszítette.

Győr középiskolai érettségit adó intézményeinek száma az 1980-as évtized végére jelentősen megnőtt, a tárgyalt 45 évben ekkor volt a legmagasabb. A növekedés csak kismértékben jelentette az „egy iskola egy épület” elv érvényesítését, ehelyett sokkal inkább a meglévő középfokú iskolák profilbővüléséről, -rendezéséről volt szó.

Az 1980-as évtized új létesítménye az 1985-ben a Győr-Sopron megyei Tanács által alapított *Petz Lajos Egészségügyi Szakközépiskola és Szakiskola*, mely 1963-as alapításától a Kazinczy Gimnázium szakközépiskolája volt, s az 1988-ban átadott háromprofilú komplexum: a *Krúdy Gyula Gimnázium, Vendéglátóipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet*.

1989-ben a *Móra Ferenc Általános Iskolában* indult gimnáziumi oktatás – helyi tanári karral, három 30 fő alatti osztályával – a demográfiai csúcs gondjainak megoldására. Az 1973-ban alapított Móra Ferenc Általános Iskola első igazgatója a pedagógiai pályán igen jelentős tapasztalatokkal rendelkező dr. Boros Bálint volt, aki 1959 és 1973 között abban a Kossuth utcai Általános Iskolában dolgozott és igazgatott, amelyben „távolról nagyon veszélyes”, de „közelről: pedagógusszívvel érzelmekben gazdag” munka folyt. A diákok többsége halmozottan hátrányos helyzetű volt, ennek ellenére a 70-es években újításnak számító szaktantermet sikerült eredményesen működtetni: „a nyitott polcokra került, helyén maradt könyvekkel a magyar szaktanteremben, a fizika és kémiai előadóteremben színvonalas tanítás folyt, sőt az iskola a soproni intézménnyel matematika tagozatos osztályt is indított.” Az intézmény 1973-ban ünnepélyes keretek között emléktábla-avatással vette fel Kossuth Lajos nevét. „Az emléktáblát azóta sem verték le.” Mi a titok? A tanári kar ismerete a „Regula” szabályait: kérj, ints, aztán folytasd a „jó lenne” kifejezéssel. 1973 szeptemberében 860 tanulóval indult a Móra. Az új épületet – a hazai és nemzetközi iskolaépítési gyakorlatot is tanulmányozó – Rosta János építész tervezte, az aulát Kováts Margit győri művész munkái díszítik. Az új iskola mintája lett a pedagógia, a funkció és a harmónia megteremtésének. Már a 70-es évtized végén 1700 diákot fogadott, s a 80-as évtizedben 24 szaktanteremmel, műhelyekkel, matematika, testnevelés tagozattal, újságírói-szerkesztői, képzőművészeti, néptáncos szakkörökkel vált elismertté a városban; kimagasló teljesítményét sportból az országos tanácsadói szerepkörrel méltatták. Emlékezetes sportsikere a Győrben 1977-ben megrendezett XIII. nyári úttörő-olimpia, amelyen az intéz-

mény 100 versenyző diákja 72 érmet szerzett. A 80-as évek végétől a „Móra novellairó-elemző” vetélkedőkkel nemcsak az országból, hanem Erdélyből is várták és fogadták a diákokat és tanáraikat. A nagy intézménynek sok jó tanulója volt, és az újonnan indult gimnáziumi osztályokban nemcsak „mórások”, hanem a Győr környéki diákok is megkezdték tanulmányaikat, s tettek érettségit.³⁸

1984-től *szakközépiskolai osztályokat* indított (279 fővel) a 400. számú Szakmunkásképző Intézet, mely megalakulásától kezdve egy „vasas” szakmákra orientált intézmény volt. A vegyes típusú intézmények száma Győrben az évtized végére állandósult, s magasabb lett, mint az országos átlag. A tanári testület oktatói, nevelői munkája lényegesen nehezebb ezekben az iskolákban, mint a tiszta profilú intézményekben. Az 1950-ben alapított intézmény első tanévnyitó ünnepélyét szeptember 10-én a Vagonyárban tartották. A képzés 20 osztállyal és 660 fővel indult géplakatos, szerszámlakatos és esztergályos szakmákban. A „Tanulóváros” mint komplexum (iskola, tanműhely, kollégium) ünnepélyes átadása 1953. szeptember 1-jén történt meg. Az épület műemlék jellegű, jellegzetes „szocreál” stílusú. Az intézményben folyó magas szintű szakmai képzés elismeréseként 2007-ben és 2008-ban az iskola elnyerte a „Nívódíjas szakképzés” címet.

A középiskolai intézmények gyarapodása, a központi irányelvek változása, az iskolák önállóságának növekedése elősegítette, hogy az évtized végére Győr két nagy múltú gimnáziuma, a Révai és a Kazinczy – a Czuczor G. Bencés Gimnázium mellett – ismét tiszta profilú intézményként folytassa tevékenységét. A középszintű intézmények a nyelvi tagozatokon, a természettudományos tagozatokon jó színvonalú speciális képzést nyújtottak, *jelentős kezdeményezés volt a táncművészeti képzés a szakközépiskolai oktatásban*. A hagyományos profil mellett hódítottak az új képzési formák: idegenforgalom, programozás, számítástechnika.

Számottevően emelkedett a középiskolai diákoththonok száma. A 16 kollégium fele új épület. A látványos gyarapodás, az ellátottság javulása az utóbbi másfél évtizedben történt. Egy diákoththon (Kossuth Zsuzsa) nem tartozott konkrét intézményhez, a többi egy-egy középfokú iskola diákjainak adott otthont, s ennek megfelelően folyt az adott intézmény saját célkitűzéseivel adekvát nevelési munka. Nem volt önálló kollégiuma a Révai, a Szamuely, a Lengyel Gyula középiskoláknak, az 1988-ban átadott Krúdy-komplexumnak és a Móra Ferenc Általános Iskola és Gimnázium vegyes típusú iskolának.

³⁸ Dr. Boros Bálint publikációs és szerkesztői tevékenysége elősegítette a győri pedagógusok és a „szülői ház” eredményes együttműködését a Megyei Pedagógiai Intézet támogató felelősségével. Interjú: 2019. febr. 22. Az interjút készítette: Kováts-Németh Mária.

1989. június 16-én Glatz Ferenc miniszter bejelentette, hogy *szabadon választható az intézményekben a kötelező idegen nyelv*. 1989 októberében tartotta a *Magyar Szocialista Munkáspárt utolsó kongresszusát*. Ezen jogutód nélkül feloszlottnak nyilvánította önmagát. Ezzel megszűnt a hazai közoktatás-politika, oktatás- és nevelésügy legfőbb irányító hatalmi szerve, mely 1948-tól működött. *1989. október 23-tól Magyarország államformája köztársaság. Az oktatás feladata az ifjúság általános műveltségének, szakmai ismeretének, demokratikus, humanista szellemű nevelésének biztosítása*. 1989 novemberétől bárki adhatott ki tankönyvet a minisztérium jóváhagyásával. Megkezdődött a *Nemzeti Alaptanterv (NAT) előkészítésének munkálata, melynek véglegesítése csak 1995-ben történt*.

Összefoglaló

Az országgyűlés 1990. január 24-én fogadta el a 4. törvényt a *lelkismereti szabadságról és a vallásszabadságról*. Ez lehetővé tette, hogy egyházak és más jogi személyek iskolákat alapítsanak és tartsanak fenn. Ezzel megszűnt az állam – 1948 óta érvényesített – iskolai monopóliuma.

1990 tavaszán a nyugat-európai modelleket szem előtt tartó átalakulás eredménye a *piacgazdaság, a parlamentáris polgári demokrácia és a jogállamiság*. A minisztérium tanévkezdesi tájékoztatójában rögzítette, hogy az iskola nem lehet politikai harcok színtere. Az iskolák saját pedagógiai programjuk alapján kezdték meg munkájukat, fenntartásuk nagyrészt az állami normatívából, a települési önkormányzatok, alapítványok támogatásából valósult meg. A városigazgatásban új tartalommal ismét megjelent a megyei jogú város kategóriája, így Győr is megtarthatta korábbi besorolását.³⁹

1990-től, a rendszerváltás után teremtődött meg hazánkban a valóságos feltétele az intézményi autonómiának. Ez tetten érhető az iskolafenntartók széles körének megjelenésében, a tanügyi decentralizálásban, a tantervi szabályozásban. Az 1990. évi IV. törvény megfogalmazta: „*A magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek a társadalom kiemelkedő fontosságú, értékhordozó és közösségteremtő tényezői. E kitétel körébe tartozó munkálkodásuk mellett kulturális, nevelési-oktatási, szociális, egészségügyi tevékenységükkel és a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be az ország életében.*” A volt egyházi tulajdonú ingatlanok egyházi tulajdonba való visszaadásáról szóló 1991. évi törvény lehetővé tette, hogy az egyházak az államosítás során megszüntetett iskolafenntartási, iskolaalapítási jogukat ismét gyakorolják. A bíróságon bejegyzett *alapítványok, egyesületek* mint fenntartók működtethettek iskolákat. *Magánszemélyek*

vállalkozói igazolvány tulajdonában alapíthattak iskolát. Értelemszerűen a nem önkormányzati iskolák nem az állami normatívát kapták az iskolájuk fenntartásához.

A decentralizálási folyamat oktatáspolitikája kedvezett a változásoknak, az igényekhez való alkalmazkodásnak az iskolai önállóság növekedésével. Az 1991/92-es tanévtől az alsófokú intézményekben *felgyorsult az integráció megszűnése*. Ez értelemszerűen nem új iskolákat, hanem újra *önálló igazgatású intézményeket* eredményezett. Az alsófokú nevelési, oktatási intézmények elnevezésében megszűntek a körzetszámmal megnevezett óvodák és iskolák. Ez különösen látványos volt a névváltozásban, 1991-ben és 1992-ben minden óvodának neve lett.

Lényeges változás történt a struktúrában is. *Már nemcsak a város tanácsa, majd önkormányzata, hanem a felekezetek, magánszemélyek és alapítványok* is tarthatnak fenn nevelési-oktatási intézményeket. Az évtized első felében a *középfokú iskolák száma öttel emelkedett*, s jelentősen bővültek az intézmények szakirányai. A győri középfokú intézmények típusait és szakirányai változását 1947–1992 között az alábbi táblázat szemlélteti.

A győri középfokú intézmények típusai és szakirányai 1947–1992 között

Intézmények és profilok	1947	1960	1970	1980	1990	1992/ 1993
Gimnázium	3	7	2	1	3	3
Szakirányú középiskolák	10	5	8	7	7	7
PROFILOK						
– tanítóképző	3	-	-	-	-	-
– kereskedelmi	2	-	-	1	1	1
– zenei	1	x	1	1	1	1
– gépipari	1	1	1	1	1	1
– textilipari	1	1	1	1	1	1
– építőipari	1	1	1	1	1	1
– ipari	1	-	1	1	3	3
– közgazdasági	-	2	2	2	2	2
– közlekedési	-	-	1	1	1	1
– vízügyi	-	-	1	1	1	1
– egészségügyi	-	-	1	1	1	1
– vegyipari	-	-	1	1	1	1
– óvónői	-	-	-	1	-	-
– mezőgazdasági	-	-	-	1	1	1
– vendéglátóipari	-	-	-	-	1	1
– tánc- és vizuális művészet	-	-	-	-	1	1
Vegyes profilú intézmények össz.:	-	-	4	6	9	10
gimnázium + szakközépiskola	-	2	2	2	2	-
általános iskola + gimnázium	-	-	4	-	1	1

Intézmények és profilok	1947	1960	1970	1980	1990	1992/ 1993
szakközépiskola + szakmunkásképző	-	-	1	5	6	-
gimnázium + szakközépisk. + szakmunk.	-	-	-	1	1	-
általános iskola + szakközépiskola	-	-	-	1	-	-
Érettségit nem adó közepf. intézmény:	6	2	2	3	1	2
polgári	4	-	-	-	-	-
gazda-/gazdaasszony- képzés	1	-	-	-	-	1
ipari	1	2	2	2	3	4
kereskedelmi, vendéglátóipari	-	-	-	1	2	2
mezőgazdasági	-	-	-	-	1	1
egészségügy	-	-	-	-	1	1
általános iskola + szakmunkásképző	-	-	-	-	-	1
általános iskola + szakmunkásképző	-	-	-	-	-	1